

## כללי שמירת הלשון בישיבות מורים

יונתן דון-יחיאל<sup>1</sup>

מומלץ להדפיס לכל מורה ולקרוא ביחד בפתיחת ישיבת מורים. נועד לנשים וגברים בשווה ומטעמי נוחות נכתב בלשון זכר. המקורות המוזכרים בסוגריים הם מהספר "חפץ חיים" ומשבעת התנאים שמתירים לשון הרע לתועלת (לה"ר י, ב).

- א. **מטרה אחת כללית לישיבות מורים: להיטיב לתלמידים ולסייע להם להצליח בכל הרבדים, כל תלמיד כפרט והכיתה ככלל.** אסור לדבר דיבורי גנאי שאין בהם תועלת (גם על ילד מתחת לגיל מצוות - לה"ר ח, ג; רכילות ז, א). מצד שני, חובה לומר דברים שליליים שיש בהם תועלת. לכן יש להדגיש בתחילת כל ישיבת מורים שמטרתנו להועיל, והמקום לדיבורים שליליים הוא כחלק מהרצון להועיל (לה"ר ד, י, ט, א). יש להימנע מצחקוקים על סיפורים לא נעימים שנאמרים.
- ב. **מתינות ודייקנות.** עצה יסודית היא להפעיל שיקול דעת לפני שמדברים בגנות תלמיד, וכן לבחור ניסוח מתאים (לה"ר י, טו). אין להוסיף אפילו מילה אחת של הגזמה שאינה מדויקת: "הוא ממש מתחצף"; "היא מעתיקה המון" וכד'. גם הוספת המילה "מאוד" על תכונה שלילית, עלולה להפוך ל"הוצאת שם רע" (התנאי הרביעי).
- ג. **דיווח מוקדם למחנך.** מורה שצריך לדווח על התנהגות שלילית, או זקוק לעצה כיצד לסייע לתלמיד, ישוחח מראש 'בארבע עיניים' עם הדמות הרלוונטית - המחנך, היועצת או המנהל, והם יחליטו אם נחוץ לשתף את כלל המורים (התנאי השישי). למשל תלמיד שמרבה להיעדר משיעורים, או מתנהג בצורה שלילית בכיתה, והתקבלה החלטה של המחנך והמנהל להנחות את כלל המורים לדווח על כל היעדרות שלו, או להגיב באופן מסויים להתנהגות לא ראויה בכיתה.
- ד. **מידע מכלי ראשון.** מותר לספר דבר שראיתי בעצמי (התנאי הראשון); וכן דבר ששמעתי מאדם אחר, בתנאי שיודגש שלא ראיתי בעצמי ולכן הדברים יילקחו בערבון מוגבל (עי' במ"ח לה"ר ד, מג).
- ה. **בירור הנסיבות עם התלמיד.** הכרחי לבין אירוע בעייתי ישירות עם התלמיד ולסייע לו לשפר את דרכו, לפני שמספרים (התנאי השלישי). בנוסף, מצוי שאירוע מוצא מהקשרו הנכון. לכן לפני שמספרים דברי גנאי יש לנתח את נסיבות הענין (התנאי השני). למשל תלמיד שהיכה את חברו, האם זו היתה הגנה עצמית או אלימות? יש מקום להבחין בין **מקרה חד פעמי**, שפעמים רבות אין צורך לספר עליו ולהשחיר את דמותו של התלמיד, ובין תופעה קבועה שזקוקת התייחסות (לה"ר ד, ג-ה).
- ו. **בין התרשמות לעובדות.** יש להבחין הבחנה ברורה בין עובדות לפרשנות. לפני מתן פרשנות וניתוח התנהגות, יש לבחון האם הפרשנות מובהקת, ולהדגיש שמדובר בפרשנות ולא בעובדות (עי' ח"ח 'השיעור היומי עמ' צב; עי' במ"ח לה"ר ד, כד; י, יח).
- ז. **פגיעה אישית וכעס.** אסור לספר לכלל המורים על התנהגות שפגעה בך או הכעיסה אותך, כשאינן בכך תועלת ממשית. דיבור גנאי ממניעים אישיים אסור מן התורה. לשון הרע הותר כאשר מטרת המספר להועיל (התנאי החמישי; לה"ר י, יא).
- ח. **להרבות בדיבורים חיוביים.** מורה שמספר על התנהגות שלילית של תלמיד, ראוי שיאמר עליו גם דברים חיוביים, כדי ליצור תמונה אמיתית ושלמה על התלמיד (עי' לה"ר י, יד). ובכלל, חשוב לספר על תכונות האופי החיוביות של התלמידים ומעשיהם הטובים, ובאופן שלא יגרום לתגובות שליליות (עי' לה"ר ט, א-ב). למשל, אם מורה מספר על חוויה חיובית שהיתה עם תלמיד שנחשב לקשה, ובאיזה אופן הצליח לדבר אל לבו - הדבר עשוי לחזק מורים שהתייאשו מתלמיד זה.
- ט. **קשיים אישיים.** חובה לספר על קושי של תלמיד, שיכול לסייע למורים להבין את שורש התנהגותו, להתחשב בו יותר, להיות רגישים כלפיו ולהביע חום. למשל, בעיות של קשב וריכוז; מצב אישי קשה בבית.
- י. **מידע חסוי.** היועצת והמחנך נחשפים למידע אישי על התלמיד ומשפחתו, כגון: אבחונים פסיכולוגיים, פסיכיאטריים, מידע פלילי ומידע מלשכת הרווחה. לכלל המורים אין תועלת בידיעת פרטי הפרטים. לכן אם יש צורך לספר, יש לבחור בניסוח כללי שיביא לתועלת, בלי לרדת לפרטים. מורה שבידו מידע חשוב שמגיע מחוץ לכותלי בית הספר, כגון שהוא שכן של התלמיד, ימסרהו במידת הצורך למחנך או ליועצת והם יחליטו אם נחוץ לשתף את כלל המורים.
- יא. **הזכרות לשומעים: אין לקבל מה שנאמר כעובדות.** גם כשמותר לשמוע דברי גנאי, חל איסור מן התורה לקבל את הדברים כעובדות, אלא לדעת שיתכן שיש אמת בדברים ולהשאיר מקום לספק. בפרט אם איננו מכירים את הרקע של התלמיד ואת השתלשלות האירועים שהובילה למעשיו. לכן אסור לשנות לרעה את היחס לתלמיד בעקבות דברים ששומעים, אלא לפעול על-פיהם רק במה שנוגע לטובת התלמיד (לה"ר ו, א; ו, י).
- יב. **מורה שאינו מלמד את התלמיד.** באופן עקרוני, צריכים להיות נוכחים רק מורים שמלמדים את התלמיד שעליו דנים. אולם לעיתים הדבר אינו מעשי, כגון בתיכון כשיש לכל כיתה הקבצות ומגמות שונות. במקרה כזה, אם אין למורה יכולת להועיל לדיון מנסיונו החינוכי, יתעסק בדברים אחרים וימעט ככל יכולתו להקשיב לדיון.
- יג. **הזלפות.** אסור להדליף דברים שנאמרו בישיבות מורים. יש בכך איסור רכילות ולשון הרע (רכילות א, ב וע"ש במ"ח א).

### תפילה על שמירת הלשון

רבנו של עולם, יהי רצון מלפניך, אל רחום וחנון, שתזכנו היום ובכל יום לשמור פינו ולשוננו מלשון-הרע ורכילות ומקבלתם. ונזהר מלדבר ומלשמע אפלו על איש יחיד, וכל שכן מלדבר על כלל ישראל או על חלק מהם. וכל שכן מלהתרעם על מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא. ונזהר מלדבר ומלשמע דברי שקר, חנפה, לצנות, מחלוקת, פֶּעַס, גִּאווָה, אונאת-דברים, הלבנת-פנים, וכל דברים אסורים. וזכנו שלא לדבר כִּי-אם דבר הצריך לעניני גופנו או נפשנו. ושיהיו כל מעשינו לשם שמים.